

ita ut Aegyptus etiam ad tot tantorumque prodigiorum divinam lucem obdut reseret magis; et Philistæ, quamvis Dagon suum ante arcam Dei Israel prostratum viderent, nequaquam cessarunt clamare ad invicem: *Confortamini adversus Deum, et estote viri, ne serviamus Hebreis.* Theistæ numquid meliores, quorum tota fortitudo et virile robur in eo est, ne serviant Christo, sed Dagon, hoc est idolo rationis sue, cui vero non tam ipsi serviunt, quam ipsis ratio ad quosvis errores et vitia deservire debet?

Ita ut Iudei etiam ad tot tantorumque prodigiorum divinam lucem obdut reseret magis; et Philistæ, quamvis Dagon suum ante arcam Dei Israel prostratum viderent, nequaquam cessarunt clamare ad invicem: *Confortamini adversus Deum, et estote viri, ne serviamus Hebreis.* Theistæ numquid meliores, quorum tota fortitudo et virile robur in eo est, ne serviant Christo, sed Dagon, hoc est idolo rationis sue, cui vero non tam ipsi serviunt, quam ipsis ratio ad quosvis errores et vitia deservire debet?

Ita ut Iudei etiam ad tot tantorumque prodigiorum divinam lucem obdut reseret magis; et Philistæ, quamvis Dagon suum ante arcam Dei Israel prostratum viderent, nequaquam cessarunt clamare ad invicem: *Confortamini*

adversus Deum, et estote viri, ne serviamus Hebreis. Theistæ numquid meliores,

quorum tota fortitudo et virile robur in eo est, ne serviant Christo, sed

Dagon, hoc est idolo rationis sue, cui vero non tam ipsi serviunt, quam ipsis

ratio ad quosvis errores et vitia deservire debet?

DISSERTATIO V.

DE RELIGIONE PAGANICA.

SÉCTIO I.

DE ATHEISMO.

§ I. PRÆCOKITA.

Athei, sex hominum pessima, Deum a Mundo hoc aspectabili non discernunt: Mundo aseitatem, necessitatatem existendi et aeternitatem asserunt: Providentiæ Dei substituunt fatum, casum, fortunam cæcamque necessitatem: animam eodem cum corpore interitu perimunt: pro una et summa lege habent propriam utilitatem quacumque ratione procurandam. Hujus Atheismi avo recentiore professores extiterunt BENEDICTUS SPINOZA, BOULAIN-VILLIERUS, JOANNES TOLANDUS, LAMETRIUS, nec non EDELMANNUS. Athei minus, quanquam satis impudentes, Deum quidem profitentur, sed qui humana cuncta negligat se solo contentus; ac proin negant attributa divina, cumpromis autem specialem Dei Providentiam, animæ immortalitatem, peccatum et præmiorum aeternitatem; totam vero hominis justitiam quacumque legis naturalis observantia, et felicitatem quacumque affectuum seu passionum tranquillitate ita definitiunt, ut non minus ac illi quanvis Religionem pessimum. Hujus impietatis famosi defensores fuere HOBSES in suo Leviathan, et BOLINGBROCKUS in suis operibus philosophicis.

Equidem homines tam sui, Dei ac Religionis incurii haud digni sunt cura aliena, sed merito suaæ vesaniaæ ac pervicacie relinquendi; tamen quia vera Religio zelatur pro omnium salute, de qua hac in vita nemini est desperandum, admittamus lucis aliquid hisce tenebrarum filiis affundere, ut si velint nostram hanc opellam sincera mente pervolvere, nec cor suum obdurare ad vocem veritatis, deinceps nolint esse increduli, sed fideles.

§ II. THEMATA.

I. Atheismo, siquidem datur, nihil sceleratus in Deum et homines.

PROBATIO. Impius est, qui dicit, hoc est, optat in corde suo, non esse Deum; cum tamen mens persuadeat, Deum esse; vitium enim cordis, non mentis est Atheismus illorum, qui Deum suum Conditorem, quem tota natura prædicat, cœlo exturbare, atque annihilare contendunt, ut ne, quem vitæ sceleratae testem habuerunt, vindicem sentiant et punirem. Impius est, qui summum refum omnium opificem a quo omnis homo libertate et intelligendi facultate instructus est ad agnitionem et cultum Dei, ceu Non Ens ridet ac exsibilat, ut eo liberius summam illam Majestatem quavis impietate lassessat. Impius est, qui Dei (a quo non alia de causa mortalium animis impressus est in excessibilis nisus ad summam beatitatem, ac quod voluerit Deus eos fanti boni reddere particeps) existentiam intrepide negat, idque in plena luce Evangelii. Impius est, qui ex aliorum quoque animis insitam naturæ humanæ agnitionem Numinis (quaæ nulla arte, nulla prefocari industria possit) eradicare nilitur, sive hominibus etiam corruptissimis aut atheisticam Irreligionem, aut improbitatem Hobbesianam reddit intolerabilem. Impius est, qui in profundum malitia, excæcacionis ac obdurationis eousque immersus est, ut nec ratio, nec natura, nec militia cœli, nec totius, quoquoversum diffunditur, naturæ spectaculum, nec bonorum monita, exempla et præmia, nec malorum supplicia et interitus, nec cœlum, nec terra, nec infernus dimovere queant.

Ne igitur oleum et operam ego perderem, plus mihi in animo est ac fuit ab initio harum Dissertationum, eos qui de Supremo Numine bene sentiunt, hisce confirmare.

Improbitas atheistica eo detestanda magis, quod sit humanæ Reipublicæ perniciosissima. Gens quippe athea præfracte negat ac pernegat, quidquid commentis suis adversatur, quamvis Seculorum ac Gentium consensione firmatum; statim ergo ubi e re sua esse judicaverit, negabit eos, qui præsunt Principes, legitimate præesse; negabit obtemperandum legibus seu præcipientibus seu prohibentibus; negabit pervicacissime omnia, quaæ ad Deum, ad cultum Dei, ad potestatem Imperantium (quaæ est a Deo) ad obedientiam subditorum, ad quaeviis humanæ societatis officia pertinent. Horum enim multa pendent a primoribus factis, quaæ certius non constant, quam quaæ hactenus a nobis pro Dei existentia et pro Dei locutione protulimus. His adde, quaæ supra demonstravimus de necessitate Religionis, sine qua non est vera honestas, nulla salus Reipublicæ, nulla Principum securitas, ita ut, quotquot sunt sine Deo et sine Religione rebelles Numini cives, tot sint metuendæ pestes humanæ societatis.

II. Atheistarum uti summa est impietas, sic et vesania summa est.

PROBATIO. Hodierni Increduli sic fere ratiocinantur: nescio, quis mei sit conditor; quid et unde sit mundus; quid corpus et quid corporis sensus; quid anima, quid ego ipse sim, nescio; nescio, unde veniam, et quo vadam, nescio;

hoc scio unum, quod sit moriendum, adeoque decidendum vel in nihilum, vel ut putant alii, in statum felicitatis aut infelicitatis æternæ; inter qua nihil jam mediat, nisi vita brevis et fragilis. Quapropter vivam brevi hoc tempore sine cura et metu futurorum, quaæ non apparent; cum quieta oblivione præteritorum, quaæ nunc disparent; in jucunda fructione præsentium, quaæ comparent; ne casu, quo verum sit, Incredulos post hanc vitam æternum fore miseros, et hinc et illinc miser esse cogar. Quam detestanda hominum deliria, qui cum aliis sint in aliis omnibus, et quaeviis minima auxie propiciant ac pertimescant, imo dies noctesque velut rabidi transigant ob dispendium muneris, aut ob lesionem honoris; divina, cœlestia et æterna nec serio cogitent, nec current, nec sperent, nec formident!

Detentus carcere reus post horæ spatium capitum damnabitur: rescire horam et feralem evitare sententiam potest; sed ludendo ac jocando et tempus perdit et vitam. Quid tibi videtur, Incredul? ringeris præ ira et spumans in illum detonas, vesanum caput! Et tu stolido hoc reo longe stolidior es: non enim de hac vita brevi et misera, sed de vita et morte æterna agitur; et rides, et ludis, et ruis, quo minime reris, momento temporis in abyssum miseriarum, incurius, dum viveres, Dei, Religionis, salutis et interitus sempiterni. Profecto gloriosum verae Religioni, quod tam vesanos homines suos habeat inimicos, qui veritatem Religionis sua vesania stabilunt magis, quam enervent.

Docet Religio naturæ depravationem, et depravatae reparationem per Christum; hanc quidem negant Impii, sed illam multoties suis deliriis contestantur: quid enim depravata magis, quam obstinate dubitare de iis, quorum notitia summe necessaria commode haberi potest? quid summam spiritus imbecillitatē prodit magis, quam non cognoscere, quanta sit hominis miseria sine Dei et Religionis cultu et cognitione? quaæ inertia et cordis abjectio magis propudiosa, quam exoptare, ut non sint promissiones divinæ ac æternæ; ut non sit Deus summum et infinitum bonum, cui soli suavitatis tam antiqua, tam nova, quaæ satiet semper, nauseam creet nunquam, propria est? quaæ tandem vesania hominum maxima, qui sapere supra homines ambient, eousque desipere, ut semetipsos plantis æquiparent, que brevi flaccescunt? aut machinae fragili, quaæ casu quovis corruit? aut certe vilissimi animantibus, quibuscum mori exoptant, ut vivere cum illis impune licet sine Deo, sine Religione, sine ratione, sine humanitate, sine spe æternorum? dum contra, qui Deum agnoscunt et colunt, Deum habeant pro suo auctore, objecto, fine et præmio sempiterno.

Obj. I. Chaos est infinitum, quod Deum separat ab homine; et cum ergo hominis finita ratio sudere nihil possit in tanta distantia, ego ne vel asseverando vel inficiando, Deum esse, agam male; media tutissimus incedam, asseverando nihil.

RESP. Cum et ratio totius universi vocibus excita invictè probet, et fides superno lumine collustrata certissime edoceat, quod et quid sit Deus, quantum ad salutem satis et necessum sit; jam non asseverare, quod sit Deus, et asseverare, quod non sit Deus, eumdem habet reatum stultitiae, perfidiae ac damnationis. Attamen (seposita tantisper Revelatione utraque tam naturali, quam supernaturali) quid lucraris Impie, credendo esse Deum, si est Deus?

et quid perdis itidem credendo, Deum esse, si non est Deus? Si est Deus; lucraris omnia: si non est; nihil perdis. Igitur cum asseverandum est aliquid, ne si est, quod discredis, perdas omnia; absque ulla hæsitatione, quod sit, asseverandum est. Ludis adhuc et dicens, periculum lucri et dispendii haud esse æquale, cum incertum sit, an luceris, certum autem sit periculum non lucrandi? at tibimet pessime illudis: nomine enim omnis, qui ludit, exponit certum pro incerto, quin eum temeritatis arguas? Adde, si vis, certissima testimonia Sacrarum Scripturarum, atque alia verae Religionis firmissima argumenta, que de lucro vita supernaturalis ac æternum beatæ certioreme reddit, quam sis certus de tua vita naturali.

Obj. II. Deus solummodo notus est per suas operationes; de quibus non constat nisi ab experientia; ab hac experientia progredi ad asserendam Dei existentiam, modus est plane insolitus, nempe causam ab effectis demonstrandi.

Ita HUMIUS, *Essais philosophiques sur l'entendement humain.*

RESP. Nescit HUMIUS, aut renuit scire, quod et quantis argumentis Christianus philosophus Dei existentiam evincat; non quidem ex solis operacionibus, sed ex sensu etiam intimo, ex persuasione naturali, ex contingentia omnium entium, ex possibilitate et existentia Entis Necessarii? Adeat ergo quamvis invitus præstantissimos scriptores orthodoxos et heterodoxos, ut sciat tandem, quam vere Philosophia ab effectis visibilibus ad causæ invisibilis existentiam progrediatur. Si quem ista nihil admodum moveant, ut impiissimis scriptis identidem invadat Entis supremi existentiam: nœ is mihi homine infideli deterior sit, cum adeo a Mahometanis Summa D. Thomæ, eo quod hanc præferat quæstionem (an Deus sit? videtur, quod non...) combusta dicatur.

Sunt vero contra atheisticam Irreligionem opera præstantissima: P. MAUDUIT, *Traité de la Religion contre les Athées...* FENELON, *Démonstration de l'existence de Dieu...* Expositio P. BUFFIER, et Demonstratio P. LE FEBRE S. J... RICHARD BENTLEY Stultitia et irrationalitatis Atheismi, 1696... GILBERTI BURNETI, *Extrait des Ecrits publiés pour fondation de M. Boyle.*

Obj. III. Verius refunditur omnis sensus Numinis in versutiam Legislatorum, qui cum intellegent fore, ut multo facilius in officio erga Magistratus continerent cives, si Deum esse putarent; vitia illa naturæ, pavorem et ignorantiam sollicite foverunt, feceruntque semina Religionis.

Hanc veterum Atheorum mentem expressit PLATO L. X. de Leg. Iude HOBESIUS ex sua et recentiorum Atheorum sententia Religionem ac superstitionem sic definitiv: « Metus potentiarum invisibilium, sive fictæ illæ sint, sive ab historiis acceptæ publice, Religio est: si publice acceptæ non sint, supersticio ».

RESP. Quod Legislatores ad unum omnes usi sint Religione ad continendos cives; id non juvat Atheos, quia ita agere debuissent, si naturalis fuit in hominibus Numinis sensus. Quod versutia Legislatorum Religionem in

id primitus excogitaverit; quæstio facti est exemplis confirmanda, quod nullum habent Athei. Quod civitas quævis Deos proprios habuerit; id non est profectum ex diversa indole Legislatorum, qui summi viri fuerunt, et a vulgi imperitia ac stupore multum distantes; sed ex levitate multitudinis, que præter communem omnium parentem suos habere voluit Deos indigenas, locales, gentilitios et tutelares; cui populari ingenio morem gerere coacti sunt præstantissimi Philosophi, et summi Legislatores.

Si legibus aut institutis introducta fuit de Deo opinio, cur ea non minus viguit apud barbaras gentes, quæ carent omni cultu civili? cur, quæ hominibus molesta supponitur Deorum Religio, tam facile omnium animos occupavit? cur docti etiam et sapientes, Reges et magistratus vanis somniis deludi se patientur, et necdum illud veterum Regum et Sapientum arcanum detexerunt? cur cæteris opinionibus fictis et vanis diuturnitate extabescuntibus, hæc de Deo opinio stabilis permanxit, et cum seculis hominumque ætatibus inveterata? Qui factum denique, ut cum fraudem a tot seculis Athei detexerint, hominesque admonuerint; tanta tamen sit hominum in errore isto perversitas, ut Magistros Atheos irrideant, exhorreant, et salutarem illorum doctrinam indignati aspernentur?

Plura CUDWORT in system. Intellect. GENUENSIS in Dissert. de Natura Dei...

SECTIO II.

DE PYRRHONISMO.

§ I. PRÆCOGNITA.

Atheis haud absimiles Sceptici ac Pyrrhonici, qui uti de omnibus aliis, ita quoque de existentia et providentia Dei, et vel maxime de animæ immortalitate ac æternitate poenarum sic dubitant, ut vel captui humano hæc omnia plane impervia, vel illorum fidem tamdiu suspendendam esse dicant, donec aliquando lumen hominum mentibus illuxerit, quo illustratus homo et humana et divina comprehendat. Qui vesanus Scepticorum dubitansmus quod nihilo melior sit impietate atheistica, sat produnt infames sequelæ, quæ cultum et fidem divinam, morum honestatem, vitae sanctitatem, et veram hominis felicitatem neglectui ac contemptui exponunt æque ac Atheismus. Illud vero improbitatis præcipuum caput est, quod ex ipsa Revelationis necessitate a nobis hactenus asserta inferre audeant suum aut Pyrrhonismum aut Atheismum. Hoc itaque mendacium refellendum est, et stabilita jamdum Existential et Providential Dei, ea hic loci vindicanda restant, quæ ad munus divinæ Providentialis cumprimis attinent; videlicet decerni a supremo legislatore justis post hanc vitam præmia, injustis supplicia eaque æterna, ac proin animam post fata hominis superstitem vereque immortalem esse.